

[Maisted]

har i hvert fald ikke noget med liberalisme at gøre.

(Kort bemærkning).

Agerschou (SF):

Det er til hr. Henning Rasmussen. Er det ikke korrekt, at gennemførelse af pensionsforslaget vil betyde en generel forhøjelse af lægemiddelpriserne?

(Kort bemærkning).

Henning Rasmussen (S):

Svaret er: jo, men den generelle svage forhøjelse ville komme under alle omstændigheder, også under den nuværende lovgivning, for også dér skal apotekerfonden betale, det vil sige, at det skal hentes i apotekervæsenet. Det er blot et spørgsmål om tidspunktet, hvornår det indtræder, og det er det, vi diskuterer.

Hermed sluttede forhandlingen.

Afstemning

Lovforslagenes overgang til anden behandling vedtoges uden afstemning.

Formanden:

Jeg foreslår, at lovforslagene henvises til kommunaludvalget. Hvis ingen gør indsigelse mod dette forslag, betragter jeg det som vedtaget. (Ophold). Det er vedtaget.

Den næste sag på dagsordenen var:

11) Første behandling af beslutningsforslag nr. B 14:

Forslag til folketingsbeslutning om fjernelse af ukontrollable missiler.

(Af Albrechtsen (VS) og Anne Grete Holmsgård (VS)).

(Fremsat 9/2 84).

Forslaget sattes til forhandling.

Forhandling

Forsvarsministeren (Engell):

Det foreliggende forslag omfatter ønsker om beslutning på to områder.

For det første ønskes USA afkrævet sikkerhed for, at alle amerikanske missiler, som er under mistanke for fejlkonstruktion eller mangelfulde kontrolprocedurer, herunder de af McDonnell-Douglas producerede atomvåbenbærende raketter, straks fjernes fra Europa.

For det andet opfordres regeringen til at sikre, at ingen Harpoonmissiler i Danmark kan gøres operationsklare, så længe der består den mindste usikkerhed i forbindelse med disse missilers sikkerhedsudstyr.

Jeg vil gerne til det første punkt sige, at vi fra forsvarets side ikke har fundet nogen som helst grund til at nære mistanke om fejlkonstruktioner eller mangelfulde kontrolprocedurer ved de amerikansk fremstillede missilsystemer, som er opstillet i Europa. Jeg tænker her på de systemer, som er eller kan være atombærende.

Specielt om McDonnell-Douglas vil jeg gerne tilføje, at det eneste missil, de har produceret, som er opstillet i Europa, er Honest John, som i 1960'erne indgik i det danske forsvar med konventionel ladning, og missilet, som er meget korthækkende, findes i dag kun på NATOs sydflanke.

I bemærkningerne til forslaget anføres, at alt tyder på, at de amerikanske atombevæbnede krydsermissiler i Europa har samme konstruktionsfejl som Harpoon. Der foreligger ikke autoritative oplysninger om konstruktionsfejl, hverken ved Harpoonsystemet eller ved krydsermissilerne. Om Harpoonsystemet har jeg selv udtalt mig i mit svar af 16. marts 1984 på spørgsmål nr. S 225 fra hr. Pelle Voigt, og det fremgår heraf, at udtrykket »konstruktionsfejl« er en fejlagtig oversættelse af den tyske betegnelse, som hedder »konstruktive Schwachstelle« i den tyske rapport, og dette udtryk betyder et konstruktionsmæssigt eller designmæssigt svagt punkt og ikke en konstruktionsfejl.

Jeg har endvidere i et svar til folketingets forsvarsudvalg den 19. marts i år oplyst, at Harpoonmissilets og krydsermissilets styresystemer er af forskellig konstruktion.

Om sikkerheden ved krydsermissilerne vil jeg gerne oplyse, at de amerikanske sikkerhedskrav er meget høje. Sikkerhedskravene dækker såvel en uheldssituation som en sabotagesituation. Krydsermissilet har indbyg-

[Forsvarsministeren]

get de mest moderne og teknisk avancerede systemer til sikring herimod. Dette gælder både de rent tekniske arrangementer og sikkerheden i forbindelse med den menneskelige faktor. Sandsynligheden for en utilsigtet affyring af et krydsermissil betegnes derfor af det amerikanske forsvarsministerium som nul.

Krydsermissilerne i Europa vil ikke blive affyret, hverken i trænings- eller i afprøvningsøjemed. Der, hvor krydsermissilerne er opstillet i Europa, vil de operative komponenter i systemet være anbragt i særligt konstruerede og forstærkede beskyttelsesrum på sikre baser.

Den nødvendige træning af personalet foretages uden brug af de virkelige missiler og atomladninger, idet der til træningsbrug udelukkende anvendes elektroniske simulatorer og tomme træningsmissiler.

Naturligvis er der foretaget og vil der fortsat blive foretaget prøveflyvninger med krydsermissilet. Disse prøveflyvninger foretages alle i USA. Det er klart, at sådanne prøveflyvninger er uden atomladninger.

Der kan derfor ikke med nogen rimelighed rettes mistanke om fejlkonstruktion eller mangelfulde kontrolprocedurer i forbindelse med de opstillede krydsermissiler i Europa eller for den sags skyld mod andre af NATO's i Europa opstillede atommissiler, og der er som følge heraf heller ikke grundlag for at bede den amerikanske regering fjerne disse missiler.

Den anden del af forslaget har forsvaret rent faktisk levet op til siden den 6. september 1982 om aftenen, hvor søværnets Harpoonenheder afmonterede bl.a. tændkablerne. Siden er sikkerheden mod utilsigtede affyringer blevet yderligere skærpet ved en række foranstaltninger, som enten er indført eller er under indførelse. Der er derfor ikke grund til i dag at føle usikkerhed med hensyn til Harpoonssystemet.

Lad mig med det samme slå fast, at jeg hermed ikke har udtalt noget, som kan tages til indtægt for den ene eller anden part i den verserende retssag ved Københavns byret. Jeg har blot konstateret, at der er blevet affyret et missil, som ikke skulle have været affyret, og at sikkerheden i bredeste forstand derfor ikke har været god nok. Det er det, vi nu har rettet op på, og derfor er anden del af beslutningsforslaget også overflødig.

Jeg skal til sidst blot sige, at regeringen således ikke kan støtte det foreliggende forslag.

Knud Damgaard (S):

Det ville jo være lykken, hvis man kunne få fjernet alle missiler i Øst og Vest ved at fastslå, at de var ukontrollable. Vi kender i hvert fald noget til systemerne på den vestlige side, men ikke noget til systemerne i den østlige del af verden. Vi må vel fastslå, at så enkelt er det ikke; virkeligheden er og bliver en anden.

Jeg er enig i de tekniske beskrivelser, forsvarsministeren har givet her, og kunne egentlig godt have ønsket mig, at det havde været muligt at give en tilsvarende beskrivelse af de sovjetiske missiler. Det er vi desværre ikke i stand til. På den anden side skal der ikke være tvivl om, at socialdemokratiets holdning til INF-missiler i Øst og Vest uforandret er den samme. Vi vil – men ikke på dette grundlag, som simpelt hen er alt for fattigt og uigennemtænkt – bruge enhver gunstig lejlighed til at få undersøgt, på hvilken måde man kan få genoptaget forhandlingerne om INF-missilerne og nå til en forhandlingsløsning, der reducerer eller fjerner missilerne både i Øst og i Vest. Når det gælder spørgsmålet om Harpoonssystemet, synes jeg, der er grund til at fastslå, også ud fra de bemærkninger, ministeren anførte om det sikkerhedsgrundlag, man vælger sig ved at afmontere kablerne, at det ikke kan nægtes, at der i forbindelse med det såkaldte hovsammissil foreligger en lang række detaljer, som gør mange af os overordentlig usikre.

Det er efterhånden meget svært at finde mennesker med forstand på disse tekniske detaljer, som mener, at orlogskaptajn Olsen er skyldig. Jeg synes, det skal siges, fordi hele kommissionsdomstolen og i hvert fald undersøgelsesudvalgets sammensætning ligefrem antyder, at der har været en til vished grænsende mulighed for at finde frem til anden skyld end den, der kunne tillægges det tekniske system.

Det er noget, der bekymrer os overordentlig meget, og det er det, der har fået os til fra socialdemokraternes forsvarsudvalg at bede ministeren om at anlægge erstatningssag mod det amerikanske firma. Vi har fået en tilbage melding fra ministeren, som er rimelig

Knud Damgaard]

nok, idet ministeren beder kammeradvokaten om at tage stilling til dette spørgsmål, og det er en rimelig procedure. Vi håber bare ikke, at kammeradvokaten vil være alt for langsom i sin vurdering. Vi synes, det er rimeligt, at man betragter det også ud fra andre forudsætninger end dem, der lå i kommissionsdomstolens beretning.

Endelig skal jeg sige, at vi ikke på det grundlag, der foreligger, kan støtte dette forslag heller. Man er i stand til at rette den teknik op. Det kan gøres herhjemme, hvis man ønsker det, men det er naturligvis for amerikansk regning, og dette sikkerhedssystem vil blive rettet op, så vi kan være fuldstændig trygge ved det danske Harpoonmissil.

Connie Hedegaard (KF):

Mon ikke det ville være svært at finde nogen herinde eller for den sags skyld nogen overhovedet, som ville være uenig med forslagsstillerne i, at ukontrollable missiler selvfølgelig skal fjernes. Det siger da sig selv, at den angst, som alle normale mennesker nærer for atomvåbnene, ikke skal næres yderligere ved en begrundet usikkerhed med hensyn til de sikkerhedsmæssige og tekniske sider ved missilerne.

Alle kan vel også være enige om, at fejlfyringen ved Lumsås var ulykkelig, men hvor nogle udelukkende har brugt den som et velegnet redskab til politisk polemik, har forsvarsministeren og forsvarret på baggrund af dette uheld taget en række initiativer til indskærpelse af sikkerheden i Harpoonsystemerne. Også mere generelt er det vort indtryk, at der rundt omkring i forsvarret har været en skærpet opmærksomhed over for diverse kontrol- og sikkerhedssystemer på baggrund af ulykken, således at forsvarret faktisk kom forslagsstillerne i forkøbet i indsatsen med at fjerne usikkerheden med hensyn til missilernes sikkerhedsudstyr. Det var den ene del af forslaget.

Den anden del af forslaget bygger efter vores opfattelse på forkerte præmisser, idet forslagsstillerne tilsyneladende uden videre paralleliserer med McDonnell-Douglas-koncernens Harpoonmissiler og andre atomvåbenbærende missiler fra samme koncern.

Da forslagsstillerne fremsatte det foreliggende forslag, kunne de af gode grunde ikke

kende forsvarsministerens svar til folketingets forsvarsudvalg, dateret den 19. marts i år, hvori ministeren udtrykkeligt pointerer, at der rent faktisk er tale om styresystemer med vidt forskellige konstruktioner. Med henvisning til Ekstra Bladet fra den 4. februar 1984 antyder forslagsstillerne i bemærkningerne, at dette ikke skulle være tilfældet, og derfor mener de, at man kan frygte den samme konstruktionsfejl hos krydsermissilerne som den, forslagsstillerne hævder var årsagen til fejlfyringen ved Lumsås. Postulatet, som er hentet fra Ekstra Bladet, dokumenteres ikke nærmere, og argumentationen for den angivelige mistanke synes derfor at være noget spinkel.

Hvad krydsermissilernes sikkerhed angår, er kendsgerningen jo, at de har de teknisk vel nok mest avancerede sikkerheds- og kontrolsystemer, man næsten kan tænke sig. Det i sig selv er selvsagt ikke tilstrækkeligt til, at vi kan give befolkningen grund til at leve med atomvåben helt uden angst, men der er da ikke nogen grund til at give befolkningen en forstærket angst på baggrund af en udkommenteret og i hvert fald indtil nu ubegrundet mistanke til sikkerhedssystemerne.

Det konservative folkeparti afviser det foreliggende forslag, samtidig med at vi selvfølgelig gerne vil understrege vores ønske om, at kontrol- og sikkerhedssystemerne, både hvad angår atomvåbnene, og hvad angår alle mulige andre våben, skal være så omfattende og så avancerede, som det overhovedet er muligt.

Mette Madsen (V):

Med henvisning til de bemærkninger, forsvarsministeren kom med ved indledningen til debatten, og til det indlæg, den konservative ordfører lige har givet her fra talerstolen, afviser også venstre forslaget.

Pelle Voigt (SF):

Jeg har ligesom andre, der har talt her, studset lidt over nogle af de sammenblandinger mellem forskellige våben- og styringssystemer, der sker i forslaget, men i SF sympatiserer vi med forslagets idé og hovedtanke, hvad der næppe kan komme bag på nogen. Jeg vil gøre ministeren opmærksom på, at når man taler om den utrolige sikkerhed i forbindelse med f.eks. Pershing II-raketterne

[Pelle Voigt]

og krydsermissilerne, som nu er opstillet i Vesteuropa, er situationen den, at der her er tale om et nyt, tidsmæssigt stærkt forceret våbensystem, som er blevet stillet op på grund af en politisk beslutning på et tidspunkt, hvor systemet egentlig ikke er ordentligt gennemprøvet.

Man regner mange steder med, at kun 20 pct. af f.eks. krydsermissilerne, hvis det nogen sinde skulle komme til en krig og disse missiler ville blive fyret af, ville nå deres mål. Jeg synes ikke, det er rart at tænke på, at nogen af dem rammer nogen steder, men jeg kan ikke lade være at undre mig over, hvad man egentlig forestiller sig der vil blive af de resterende 80 pct.

Jeg vil i øvrigt gerne tale noget om den sag, som er udgangspunktet for forslaget fra venstresocialisterne, fordi jeg synes, den er interessant både teknisk og politisk.

Dagen efter, at man på »Peder Skram« havde haft den utilsigtede fejlaffyring af missilet, gennemgik søværnets materielkommandos eksperter systemerne på skibet og udarbejdede en pressemeddelelse, hvori det hed, at det kunne fastslås, at fejlbetjening i skibet var udelukket, og at samtlige sikkerhedsprocedurer var blevet nøje overholdt ved prøven.

Denne pressemeddelelse blev af besynderlige grunde bremset efter en politisk beslutning i forsvarskommandoen og blev aldrig videresendt, og i stedet så man i aviserne fra den 9. september og fremefter antydninger af, at der måske alligevel i denne sag var tale om en menneskelig fejl.

Helt forbløffende kommer onsdag den 15. september 1982 en erklæring fra den nytiltrådte forsvarsminister, hvori han entydigt erklærer, at der faktisk ikke var tale om en teknisk fejl, men om en menneskelig fejl. Man må egentlig spørge sig selv: hvad er der sket i den mellemliggende periode, hvad er det for en grundig undersøgelse, der dér er gennemført, og som på en så enestående måde vælter marineauditørens og SMKs eksperter resultater over ende?

Der er ganske enkelt i den mellemliggende periode sket det, at McDonnell-Douglas' repræsentanter og repræsentanterne for US Navy dukkede op i Danmark rædselsslagne ved tanken om, at den fejl, som var konstateret i systemet, det, at nøglesikkerheden og en lang række andre sikkerheder i systemet ikke

virkede, ville medføre, at man ikke kunne sælge Harpoonmissiler til Grækenland, hvilket man var i færd med at forsøge at gøre på det tidspunkt.

Jeg mener, at det er en politisk skandale, at man under pres fra en stor våbenfabrik og under pres fra US Navy, som er den, der har stået inde for sikkerhedssystemet, også over for den danske flåde, et sikkerhedssystem, som ikke er ordentligt gennemprøvet, og som har vist sig ikke at virke, reagerer ikke ved at få bragt de konstaterede fejl i orden, men ved at forsøge en menneskeofring, ved at indlede en proces mod en officer, som ikke har begået nogen som helst fejl, en proces, som på mange måder egentlig i sin karakter af et forsøg på at finde en syndebuk for et dårligt fungerende system bringer Dreyfusprocessen i erindring.

Jeg synes, det er en utrolig optræden, der her er udvist fra forsvarskommandoens side, og jeg synes, man bør anklage forsvarskommandoen for, at den har optrådt på denne måde. Jeg synes også, man må anklage forsvarsministeren for, at han har ladet dette her ske. Forsvarsministeren er jo klar over, hvilke tekniske fejl der er tale om.

Desværre har forsvarsministeren igennem hele denne sag leveret upræcise oplysninger, også i svar her til folketinget. Jeg skal pege på den indskærpelse af sikkerhedsprocedurerne, som forsvarsministeren over for mig hævdede var blevet foretaget kort efter ulykken, og som man i kommissionsdomstolens rapport konstaterede var uhyre tvivlsom.

Denne ubehagelige tradition går så langt frem som til i dag, hvor man i et svar af 16. marts fra forsvarsministeren pludselig oplyser, at man nu har konstateret en defekt sikring og et defekt printkort i systemet på »Peder Skram« på det tidspunkt, da ulykken skete.

Jeg vil gerne bede ministeren om at kommentere den påstand fra forsvarskommandoen. Jeg føler mig ganske overbevist om, at man ikke vil kunne få ét af de mennesker, der har deltaget i undersøgelserne af det, der skete på »Peder Skram«, til at bekræfte denne påstand.

Stinus (RV):

Det radikale venstre deler VS' opfattelse af, at alle atomraketter og andre atomvåben

[Stinus]

bør fjernes og destrueres. Til trods for alle kontrolprocedurer mener vi, at risikoen for fejlflyvninger af atomraketter øges i takt med antallet af raketter, det være sig på grund af tekniske eller menneskelige fejltagelser, og det gælder naturligvis både i Øst og i Vest.

Alle raketter udgør således en sikkerhedsrisiko, en risiko, der er slem nok, hvis missilet som det ulyksalige Harpoonmissil bliver inden for landets grænser, men helt uoverskuelig, hvis missilet – et krydsermissil f.eks. – flyver løbsk mod en potentiel modstanders territorium.

Der foreligger tilstrækkelig mange oplysninger til at gøre os betænkelige ved Harpoonmissilet, både vor egen erfaring her i landet og de oplysninger, der foreligger fra Vesttyskland, hvor man taler om konstruktionsfejl i Harpoonmissilet. Dette må naturligvis opklares fuldt ud, og er der den mindste mistanke om konstruktionsfejl eller om designmæssig svaghed, som det udtrykkes i kommissionens beretning, må der naturligvis rejses erstatningssag mod McDonnell-Douglas. Endnu vigtigere er det dog at skabe sikkerhed mod fremtidig fejlflyvninger.

VS' forslag om fjernelse af ukontrollable missiler lyder besnærende, men enten drager man den konklusion, at alle missiler er ukontrollable, eller også foretager man en opdeling af missiler fra Harpoonmissiler til krydsermissiler i kontrollerbare og ikke-kontrollerbare, hvilket jo i realiteten vil sige, at man godkender nogle missiler som værende sikre.

Det radikale venstre foretrækker principielt den første model: alle missiler er ukontrollerbare på den ene eller den anden måde, men finder det ikke rigtigt med et forslag som dette at forsøge at slippe af med de farlige atomraketter. Vi må derfor indskrænke os til at udtrykke et stærkt ønske om den størst mulige sikkerhedskontrol.

Arentoft (FP):

Den ulykkelige hændelse med »Peder Skram« har jo altså nu igen fået nogle til at prøve at slå politisk mønt ved at fremsætte dette forslag.

Jeg har læst, at man statistisk set har fundet ud af, at den sikreste måde at bevæge sig i trafikken på er ved at flyve. Der er procentvis, om jeg så må sige, færrest, der omkommer på den måde. I den forbindelse kan man

sige, at hvis man finder en fejl ved et fly, er det ikke ensbetydende med, at al flyvning stopper, hvad enten det er en menneskelig eller en teknisk fejl; man fortsætter.

Her er altså opstået et tilfælde, som, hvis man virkelig gør op, hvor mange afprøvnninger der er foretaget af Harpoonmissiler, afslører, at de to tilfælde, vi kender, statistisk er nede på brøkdele af promiller. Derfor er dette her helt overdrevet.

Jeg er enig med ministeren i, at man ikke, så længe der kører en retssag, kan udtale sig om skyldspørgsmålet. Personlig er jeg lidt i tvivl: når systemet siger, at det ikke skal kunne ske, hvis chefnøglen ikke er sat i, men ligger i chefens pengeskab, og det altså sker alligevel, tyder det på en teknisk fejl. Men nu var der altså en retssag i gang, hvor man ville prøve at få belyst tingene. At denne retssag nu bliver udskudt i nogen tid, fordi orlogskaptajn Olsen har fået et hjertetilfælde igen, er selvfølgelig meget beklageligt.

Men det, der bekymrer mig, er, at man startede det som en militærretssag med auditor, hvor man altså ville ikende en arbitrær straf, hvorefter man talte om at nedsætte den og til sidst om, at den skulle ende med en bøde. Det synes jeg giver lidt utryghed med hensyn til hele sagen.

Hvad angår den anden del af forslaget, altså at ingen Harpoonmissiler i Danmark må gøres operationsklare, vil jeg sige følgende: hvis man virkelig officielt tilkendegav noget sådant, ville man såmænd nok reagere som jeg, da jeg læste det. Jeg kom til at tænke på en af de mange cowboyfilm, man ser, hvor skurken kommer ind med en seksløber og normalt begynder at skyde til højre og venstre. Men hvis han, når han kom ind, på forhånd sagde: jeg har her min seksløber, men den er uladt, ville det være det mest tåbelige, han overhovedet kunne foretage sig. Lige så tåbeligt ville det være, hvis vi sagde: vi har selvfølgelig missiler, men de er altså ikke til at bruge, for VS har fremsat et forslag – og det har folketinget vedtaget – om, at de ikke må bruges. Det ville efter min mening være skrupskørt.

Til sidst vil jeg lige sige, at man her taler om atomvåbenbærende raketter, men Harpoonmissilerne er ikke atomvåbenbærende.

Vi afviser altså forslaget.

Inger Stilling Pedersen (KrF):

[Inger Stilling Pedersen]

Kristeligt folkeparti tilslutter sig forsvarsministerens og den konservative ordførers indlæg og afviser forslaget.

Albrechtsen (VS):

Det, der skete den 6. september 1982, da det herostratisk berømte Harpoonmissil gik af ved en fejltagelse, kastede jo lys over et meget alvorligt problem, nemlig risikoen for tekniske fejl og fejlaffyringer på grund af fejl i kontrolprocedurer osv.

Det, det er afgørende for VS at pointere, er, at det efter vores opfattelse kun var toppen af isbjerget, som ved den lejlighed stak op over vandoverfladen. Vi ved, at der er meget store problemer med dels de store, amerikanske computersystemer, som styrer varslingsystemerne, dels de individuelle systemer, som er knyttet til bestemte våbensystemer ude omkring.

Jeg vil her henvise bl.a. til en artikel af Ivars Peterson i Journal of Defence and Diplomacy, bind 2, nr. 1, januar 1984, hvor der nævnes en række andre fejlaffyringer end dem, der drejer sig om Harpoonmissilerne. Der nævnes bl.a. affyring af granater fra krigsskibe og affyring af atommissiler fra fly på grund af computerfejl, og i artiklen gennemgås en hel del om, hvordan disse computersystemer virker, og hvilke fejlmuligheder der er. Artiklen nævner også de fejl, som er forbundet med selve de store, generelle varslingsystemer, disse kæmpemæssige computersystemer, hvor artiklen henviser til nogle af de tilfælde, hvor der er indtrådt falske alarmer i varslingsystemerne, alarmer, som gud ske lov endnu aldrig har ført til affyring af atomraketter, fordi disse computere gennemløber en række procedurer, og i de tilfælde, der har været indtil nu, er det altså lykkedes at hindre, at alle procedurerne blev gennemløbet.

Jeg vil altså henvise til denne artikel. Der findes sikkert også betydelig meget andet amerikansk materiale om det, som jeg synes der er god grund til at gå nærmere i detaljer med i forbindelse med udvalgsarbejdet om dette beslutningsforslag. Jeg synes, der er meget, der tyder på, at det amerikanske materiale, der foreligger, er særdeles foruroligende, ikke bare når det drejer sig om den danske Harpoon, men i virkeligheden også i forbindelse med en lang række af de nye og

avancerede våbensystemer, som er opstillet, og som er undervejs.

Derfor var det på en måde held i uheld, at man i forbindelse med hovsammissilets utilsigtede affyring fik kastet lys over dette problem og fik rejst en offentlig debat om det.

I debatten og også her i dag er nævnt, at risikoen i forbindelse med fejlaffyringer øges ganske voldsomt og betydeligt som følge af den nedsættelse af varslingstiderne og den skærpelse af situationen, som opstillingen af de 572 nye mellemdistanceraketter har medført.

Der har jo været forskellige oplysninger fremme i pressen om, hvem der har produceret hvilke missiler, og det er noget, som vi må have afklaret. Der er rejst forskellige spørgsmål i denne debat om, hvem der har produceret hvilke missiler, og hvilke dele af hvilke missiler McDonnell-Douglas-koncernen har produceret.

Det vil vi naturligvis have afklaret, og jeg må fastholde det synspunkt, at de raketter og de dele til raketter, som denne koncern producerer, må væk. Denne koncern har fuldstændig demonstreret sin utroværdighed, og jeg synes, hr. Pelle Voigt gjordé ganske udmærket rede for, hvorledes denne koncern optræder i retning af at sikre sine profitinteresser i forbindelse med den handel, som man var ved at afslutte med grækerne på det tidspunkt, da hovsammissilet blev affyret.

Jeg vil understrege, at dette forslag er at betragte som et første skridt i retning af at formindske den krigsrisiko, som følger af risikoen for fejltagelser. Jeg kan naturligvis være enig i de betragtninger, som den radikale ordfører er kommet med; vi skriver også i de første linjer af beslutningsforslaget, at for så vidt burde alle raketter væk, for at vi kan være helt sikre. Men VS vil altså gerne bidrage med et første skridt frem mod en øget sikkerhed også på dette felt, og det er derfor, forslaget er formuleret, som det er. Hvis andre partier ønsker andre formuleringer, er VS naturligvis meget indstillet på at gå ind i det; det afgørende for os er, at det, der er kommet frem både om Harpoonmissilet og i øvrigt om utrygge eller utroværdige våbensystemer med fejlmuligheder, medfører, at der gribes ind over for det. Man må hellere nedlægge et våbensystem mere for at øge sikkerheden. Jeg synes, det er vigtigt, at Danmark f.eks. gennem en tilkendegivelse som

[Albrechtsen]

den, der ligger i dette forslag, klart giver udtryk for det, også i en tid, hvor man i forhandlingerne efterlyser såkaldte tillidsskabende foranstaltninger i forhandlingerne om våbenbegrænsning.

Der er et par ting mere, som jeg lige vil nævne. I forbindelse med den doktrin om det offensive, fremskudte forsvar eller det dybe slag, som er fremkommet, og som vi har diskuteret flere gange, og hvor man opererer med denne integrerede slagmark med kemiske, nukleare og konventionelle våben, øges risikoen for tekniske fejl og proceduremæssige fejl ganske væsentligt. Det er også noget, der påpeges i den artikel af Ivars Peterson, som jeg var inde på. Det vil sige, at der i den forbindelse også er et væsentligt punkt at gribe ind over for.

Det har endvidere været nævnt i debatten, at de sovjetiske våbensystemer måske også skal ind under luppen. Det nævnes netop også i den nævnte artikel, at den korte varslings tid, som Sovjetunionen får som følge af opstillingen af de 572 raketter, skaber en beklagelig reaktion fra Sovjetunionens side med opstillingen af disse raketter i Tjecoslovakiet, som er påbegyndt, og hvor man må befrygte, at raketsikkerheden kan blive noget ringe, fordi forholdene er sådan, at der skal træffes beslutning om affyring af disse raketter i løbet af overordentligt kort tid.

Ministeren nævnte, at det andet led i VS' forslag for så vidt skulle være opfyldt ved, at man har afmonteret disse tændkabler. Det er jeg meget glad for at ministeren nævner, men så vil jeg gerne bede ministeren kommentere det afgørende problem: i en krisesituation, hvor det danske forsvar formentlig har disse missiler for i givet fald at kunne bruge dem, vil man jo givetvis påmontere disse tændkabler igen, ellers er systemet vel ikke til den nytte, som forsvarsministeren ønsker det skal være til, og så er vi jo tilbage i den situation, som vi har stået i hele tiden, nemlig at der ikke er den fornødne sikkerhed i forbindelse med systemet. Så er vi tilbage dertil, hvor vi har stået hele tiden, og netop i en sådan krisesituation er det helt afgørende, at der ikke kan ske en teknisk begrundet fejlaffyring. Jeg tror i og for sig ikke, at det, som VS stillede forslag om i anden del af beslutningsforslaget, er sikret, men det vil jeg gerne bede forsvarsministeren om at kommentere.

Forsvarsministeren (Engell):

Hr. Albrechtsen gjorde den bemærkning, at dette forslag skulle ses som det første, forstod jeg, betydningsfulde skridt i en større plan til at mindske krigsrisikoen. Hvis vi ikke går med større skridt end det, forslaget repræsenterer, går det unægtelig langsommere, end også jeg håber på.

Jeg forstår udmærket, at missilulykken ved Lumsås har vakt bekymring i vide kredse. Jeg kan sådan set også godt forstå, at der er medlemmer af folketinget, som følger sagen nøje.

Men én ting vil jeg godt sige: der er et gammelt ord, der hedder, at mens retten sidder, tier man; det synes jeg også i allerhøjeste grad må gælde i en sag som denne. Hr. Pelle Voigt brugte udtrykket politisk skandale i den sammenhæng. Det er jo et stærkt udtryk. Nu ynder hr. Pelle Voigt at anvende stærke udtryk, så det har jeg efterhånden vænnet mig til. De er blevet lidt devaluerede hen ad vejen, men efter min opfattelse kan der også bruges stærke udtryk om den situation, hvor man på et tidspunkt, hvor en sag er genstand for en bedømmelse og for en afgørelse ved en domstol, på denne måde misbruger denne i en politisk debat.

Jeg vil yderligere pege på – fordi det spørgsmål har været bragt ind i billedet – at vi fra forsvarsministeriets side den 9. februar 1984 bad kammeradvokaten om at overveje de civile retlige, juridiske aspekter i forbindelse med missiluheldet den 6. september 1982. Jeg finder det ikke rigtigt at tage stilling til spørgsmålet om anlæggelse af eventuel erstatningssag mod det amerikanske producentfirma, før jeg har modtaget responsum fra kammeradvokaten, og som det er blevet nævnt af hr. Knud Damgaard, har jeg også her pr. 22. marts anmodet om, at et sådant responsum snarest muligt tilgår mig til brug for de videre overvejelser.

Hr. Pelle Voigt var inde på forskellige spørgsmål. Jeg skal ikke gå i detaljer med dem. Der var i vid udstrækning tale om spørgsmål, som hr. Pelle Voigt tidligere har stillet igennem folketingets forvarsudvalg eller her i salen. Jeg skal blot henvise ham til – fordi det var en væsentlig del af de spørgsmål, han bragte frem – den besvarelse, som jeg gav på spørgsmål nr. S 22 fra den 7. februar 1984. Jeg føler ingen grund til at reka-

[Forsvarsministeren]

pitulere det, jeg allerede har sagt én gang tidligere.

Hr. Albrechtsen kom med en lang række forskellige synspunkter. Jeg kunne forstå på hr. Albrechtsen, at de sovjetiske systemer nu også skulle under luppen. Jeg er da spændt på at se hr. Albrechtsens initiativer i den retning, og hvad de måtte føre til. Men til det mere konkrete om Harpoonerne og sikkerhedsforanstaltninger i den forbindelse skal jeg bare pege på, at tænd- og kontrolkablerne til alle danske Harpoonmissiler på selve dagen for uheldet blev fjernet. Med udgangen af 1982 var der i alle Harpoonenheder etableret et såkaldt mavebælte hen over stikdåsen til tændkablet. Bæltet er aflåst og forhindrer utilsigtet eller uagtsom montering af tændkablet. Der er også sket en opdatering af Harpoonmanualerne, som indskærper bl.a. nødvendigheden af en striks overholdelse af afprøvningsprocedurerne, og der er iværksat en gennemgang af Harpoonmanualerne med henblik på en vurdering af procedurerne for prøver og for fejlfinding.

Jeg mener kort sagt, at der fra forsvarets og naturligvis også fra ministeriets side i samarbejde er taget de nødvendige skridt i denne her sag, og jeg føler mig helt tryk ved situationen.

(Kort bemærkning).

Thoft (SF):

Forsvarsministeren åler hr. Albrechtsen for, at han tager for små skridt i retning af nedrustning. Forsvarsministerens skridt er i hvert fald ikke små i det udspil til ny forsvarsordning, som vi har set i dag. Der er et forlig, som fastlåser den danske oprustning i 5 år. De 180 mill. kr., som man har sparet i år, skal forsaret have igen næste år sammen med yderligere 150 mill. kr. I de sidste 2 af de 5 år skal forsaret have 200 mill. kr. ud over de 180 mill. kr. Vi skal have flere våben, vi skal have flere soldater, og vi skal have længere tjenestetid. Jo, ministerens skridt er sandelig store, men det er godt nok i den gale retning.

Pelle Voigt (SF):

Når jeg har brugt store ord og kaldt fremgangsmåden i denne sag en skandale, hænger det sammen med, at jeg synes, det er meget vanskeligt at opfatte det, der er sket her, som

andet end et forsøg på at finde en syndebug for at skjule nogle tekniske fejl og for at beskytte nogle væsentlige økonomiske interesser.

Jeg synes, at forsvarsministerens tilsyneladende rimelige og pæne argument om, at så længe retten sidder, taler man ikke, fortjener en kommentar. Er det, man er i gang med nu, ikke ganske enkelt at se, om det lykkes, at se, om syndebugken er nok, om syndebugken bliver dømt, og hvis han bliver det, nå ja, så falder alle de andre småproblemer på plads? Derefter vil jeg gerne se hr. Knud Damgaards sag mod McDonnell-Douglas, for jeg tror aldrig nogen sinde der sker mere. Bliver sagen ikke netop politisk på denne måde?

En anden ting vil jeg gerne bede om forsvarsministerens kommentar til. Nu fremgår det rent faktisk af rapporter fra den tyske marine – og så kan vi diskutere til dommedag, hvordan »dificiency« skal oversættes eller ikke oversættes – aldeles entydigt om Harpoonmissilet, at hvis man følger alle sikkerhedsregler strengt og opfører sig fuldstændig i overensstemmelse med bogen, så – og jeg citerer fra rapporten: »Ignition of a non-preselected missile has been confirmed« – altså: er antændelse af et ikke-forudvalgt missil blevet bekræftet, og det uden at man afviger fra prøveskridtene i manualen.

Jeg kan ikke forstå, uanset om der foregår en retssag et eller andet sted, at det ikke er et problem, der optager forsvarsministeren. Hvordan i himlens navn kan en retssag i byretten have betydning for, hvordan Harpoonsystemet fungerer teknisk, og forhindre ministeren i at oplyse, om ikke denne undersøgelse, som er lavet af den tyske marine, er i fuldstændig overensstemmelse med de undersøgelser, som også er lavet i Danmark?

Jeg skal endelig til sidst spørge ministeren, om det ikke også får ham til at tænke sagen noget om igen, når han ser, hvorledes manualerne til betjeningen af Harpoonmissilet nu på baggrund af Lumsåsulykken er blevet skrevet fuldstændigt om fra den første manual af 15. maj 1980 til den nye manual af 15. april 1983. Hele proceduren er jo blevet lagt om. Det må da indicere – og det må man da kunne udtale sig om uden at gribe ind i retsafgørelser af den ene eller den anden art – at der er et eller andet galt med systemet og med den hidtidige procedure.

(Kort bemærkning).

Mette Madsen (V):

Den er til hr. Thoft. Jeg vil gerne sige, at hver eneste ting, der foretages for at styrke det danske forsvars troværdighed og dermed nedsætter risikoen for, at nogen tør angribe os, netop er skridt i den rette, fredsbevarende retning.

Albrechtsen (VS):

Forsvarsministerens hukommelse må være kort med hensyn til de forslag, som VS har rejst, SF har rejst og VS og SF har rejst i fællesskab med hensyn til initiativer for at fremme nedrustningen. Jeg vil slet ikke gennemgå eller opregne alle disse initiativer. Jeg vil bare henvise til, at forsvarsministerens bemærkning om, at der kun var tale om et lille skridt, skal suppleres med, at der i hvert fald har været tale om en lang, lang række andre skridt. Jeg er ganske enig i den bemærkning, der faldt om, at dette er et skridt i den rigtige retning, hvor bl.a. forsvarsministerens planer om et forsvarsforlig er et skridt i den forkerte retning.

Men så vil jeg faktisk gerne anholde en ting hos forsvarsministeren, som jeg synes er meget betænkelig: skønt forsvarsministeren på den ene side fastholder, at han ikke vil udtale sig om disse forhold vedrørende det ulyksalige Harpoonmissil, mens retten behandler sagen, fastholder forsvarsministeren på den anden side hele tiden her og skriver i svar til folketingsmedlemmer, at systemet kun skulle have en designmæssig svaghed. Men det korte af det lange er, at efter alle forskrifter skulle og måtte missilet naturligvis under ingen omstændigheder gå af, når dette håndtag ikke var sat i, men det kunne missilet altså alligevel. Det viste sig i praksis, og det viste sig gennem de tests, som vesttyskerne lavede, og som de lavede en rapport om, og som ministeren altså sprogligt har fået til at være noget med designmæssige svagheder og den slags ting.

Jeg vil dog citere, hvorledes Aarhus Stiftstidende søndag den 29. januar har oversat denne rapport. Der står:

»Behandlingen af de udførte prøver og målinger bekræfter tilstedeværelsen af en konstruktiv mangel. En modifikation af missilsystemet er bydende nødvendig for at ude-

lukke en gentagelse af en ulykke som den, der skete i Danmark.«

Det er, hvad der står i rapporten, og det kan, når man tager i betragtning, at det afgørende er dette håndtag, ikke forstås på anden måde, end at vesttyskerne er enige i, at der foreligger en teknisk fejl. Derfor synes jeg, at forsvarsministeren skulle erkende dette forhold og så lade være med sådan indirekte at forsøge på at opretholde de konklusioner, som lå i det materiale, som blev udarbejdet af forsvaret som grundlag for retssagen.

Jeg vil slutte med at gentage det, jeg sagde før vedrørende disse tændkabler, for jeg fik det ikke kommenteret. Problemet er, at i en krisesituation vil man sætte disse tændkabler på igen. Forsvarsministeren nikkede, da jeg sidst stillede spørgsmålet, men krøb uden om det, da han kom herop og skulle besvare det. Så er vi tilbage i den situation, hvor den tekniske fejl kan ske lige netop i en ansændt krisesituation, hvor det for alt i verden ikke må ske. Derfor har forsvaret og forsvarsministeren ikke sikret noget som helst ved at tage tændkablerne af for nærværende, medmindre vi kan få garanti for, at de ikke bliver sat på, ej heller i en krisesituation.

Forsvarsministeren (Engell):

Jeg skal absolut ikke gøre noget for at forlænge denne debat. Jeg kunne høre, at hr. Albrechtsen allerede var under opsejling med et forslag til folketingsbeslutning om parlamentarisk kontrol med påsætning eller afmontering af tændkabler på Harpoonmissilerne. Men nu skal jeg ikke give hr. Albrechtsen nogen gode ideer; han plejer jo også at få dem selv.

Jeg skal kun sige én ting: jeg finder på et tidspunkt, hvor retten sidder, at retten skal have lov til at arbejde, og uanset om hr. Albrechtsen og hr. Pelle Voigt går på talerstolen 10 gange, får man ikke trukket mig ind i en debat, som efter min opfattelse ikke hører til her; dertil er i hvert fald min respekt for retten for stor.

Så vil jeg blot sige til hr. Thoft, at jeg altid er dybt imponeret over, at vi, uanset hvilken debat der finder sted, når at komme hele vejen rundt, hvad enten det er NATO-strategi, eller det er dansk forsvarsftale eller ej. Vi har ikke haft noget om forsvarets afhøringsøvelser, men vi når det måske senere.

(Kort bemærkning).

Pelle Vøigt (SF):

Kan ministeren forklare folketinget, hvordan han som den øverste ansvarlige for forsvaret og dets materiel under henvisning til en retssag ikke vil udtale sig om, hvordan tekniske systemer i forsvarets arsenaler fungerer eller ikke fungerer? Om der er tale om fejl eller ikke? Det er da ikke på nogen som helst måde en indblanding i en retssag at være bekymret over, at der er fejl i Harpoon-missilsystemet. Det er da noget, som man, uanset hvilke retssager der foregår rundt omkring på kloden, har pligt til at prøve at finde ud af og oplyse bl.a. folketinget og befolkningen om. Jeg forstår simpelt hen ikke, hvad sammenhængen er mellem reelle tekniske kendsgerninger, spørgsmålet om tekniske fejl eller ikke tekniske fejl, på den ene side og så retssagen på den anden side. Jeg undrer mig lidt over, hvad der ligger bag, fordi forsvarsministeren allerede tidligere, inden retssagen, har fortalt, at der var tale om en menneskelig og ikke en teknisk fejl. Er det på grund af den politiske ytring, man kom med på det tidspunkt, at det nu volder vanskeligheder at erkende, hvordan kendsgerningerne ser ud, hvordan mekanikken fungerer eller ikke fungerer?

Jeg synes, det er bekymrende f.eks. at læse forsvarsministerens læserbrev i B.T. fra den 17. september sidste år, hvor han bl.a. skriver:

»Havde det været en teknisk fejl, ville uheldet kunne have fået væsentlige konsekvenser for ikke alene vort, men også andre landes beredskab, nemlig de lande, som også har Harpoonmissiler. Da jeg blev bekendt med, at proceduren for afprøvning af Harpoonmissiler ikke har været fulgt på afgørende punkter, hvorved et missil fejlagtigt er blevet affyret, fandt jeg det rigtigt at orientere pressen.«

Dette har ministeren faktisk sagt på det nævnte tidspunkt. Han kunne jo f.eks. så nu sige: det er ikke længere rigtigt, det mener jeg ikke længere; der er konstateret en teknisk fejl.

(Kort bemærkning).

Margrete Auken (SF):

Jeg vil egentlig gerne have ministeren til at uddybe lidt mere, hvordan det kan være respekt for retten, at vi ikke kan få de oplysninger her. Vi beder ikke ministeren afgøre skyld eller ikke-skyld. Vi beder ministeren om at fortælle, hvad der skete på det tidspunkt, hvor man ændrer ordre med hensyn til meddelelser fra forsvarsministeriet. Det har vi da krav på at få at vide i denne sag. Vi følger da med. En række andre af den slags oplysninger er der da ingen despekt for retten i at lægge frem, men der er en vis despekt for os andre. Jeg synes nok – i betragtning af, at dette også handler om mennesker – at det er temmelig kynisk, at ministeren gemmer sine fejltagelser bag al den dér vamløse patos.

Forsvarsministeren (Engell):

Hvis fru Margrete Auken læser aviser, som for tiden beskæftiger sig en del med denne sag, vil fru Margrete Auken også se, at en lang række af de ting, som har været nævnt bl.a. af fru Margrete Aukens partifælle her, er tekniske oplysninger osv., der indgår i den undersøgelse, indgår i den retssag, der verserer. Det er også på denne baggrund, at jeg ikke ønsker at gå ind i en diskussion på et tidspunkt, hvor retten sidder. Den samme respekt kunne jeg ønske mig at andre også udviste.

(Kort bemærkning).

Albrechtsen (VS):

Det, vi efterlyser forsvarsministerens svar på, er jo blot den tekniske vurdering af tingene, som bl.a. fremgår af den vesttyske rapport og de testforsøg, som der redegøres for i denne rapport. Rapporten siger ganske klart, at raketten, når man følger kontrolproceduren og håndtaget ikke sidder i, alligevel kan gå af, og det var det, der skete. Det må jo da stå ganske klart rent teknisk. Det kan man konstatere uden at blande sig i nogen retssag.

Jeg må åbenbart til slut konstatere, at jeg ikke kan få oplyst, hvornår disse tændkabler i en krisesituation bliver sat på igen, hvilke overvejelser man har gjort sig med hensyn til sikkerheden i den situation. Vi står dermed med problemet netop på det tidspunkt, hvor det ikke skulle være der. Jeg har kun fået et nik fra ministeren om, at man vil sætte disse kabler på igen, men det kunne have været

[Albrechtsen]

rart, om ministeren ville have besvaret dette helt afgørende spørgsmål, synes jeg.

(Kort bemærkning).

Pelle Voigt (SF):

Jeg vil godt spørge ministeren for at få skabt lidt klarhed i hans synspunkt vedrørende retssagen ved et eksempel: er det sådan, at ministeren mener, at ministeren og søværnet og forsvarskommandoen har tilstrækkelig ekspertise i dag til at afgøre, om der er grundlag for at anlægge erstatningssag mod McDonnell-Douglas, eller er det sådan, at det kan man faktisk først finde ud af, når man har set, om man kan få dømt en orlogskaptajn?

Hermed sluttede forhandlingen.

Afstemning

Forslagets overgang til anden (sidste) behandling vedtoges uden afstemning.

Formanden:

Jeg foreslår, at forslaget til folketingsbeslutning henvises til forsvarsudvalget. Hvis ingen gør indsigelse mod dette forslag, betragter jeg det som vedtaget. (Ophold). Det er vedtaget.

Den sidste sag på dagsordenen var:

12) Første behandling af beslutningsforslag nr. B 26:

Forslag til folketingsbeslutning om, at militær straffelov kun skal gælde i krigstid.

Af Pelle Voigt (SF) m.fl.

(Fremsat 21/2 84).

Forslaget sattes til forhandling.

Forhandling

Forsvarsministeren (Engell):

Jeg skal indledningsvis fremhæve, at vi efter min opfattelse ikke kan give afkald på de særlige militære straffe- og retsplejeregler, heller ikke i fredstid. Spørgsmålet blev i begyndelsen af 1970'erne taget op i forbindelse med behandlingen af den nugældende mili-

tære straffe- og retsplejelovgivning. Efter at den daværende regering i sommeren 1970 havde besluttet at gennemføre en revision af den gældende militære straffe- og retsplejelovgivning, nedsatte forsvarsministeriet i juli 1970 en arbejdsgruppe til at udføre det forberedende lovgivningsarbejde. Grundlaget for arbejdsgruppens virksomhed var en delbetænkning, som udvalget vedrørende befalingsmandsuddannelsen og de med arbejdsklimaet i forsvaret forbundne problemer – det var det såkaldte klimaudvalg – havde afgivet samme år.

Såvel klimaudvalget som den omtalte arbejdsgruppe fandt det påkrævet at bevare særregler for militært personel på en række punkter, ligesom man fandt det hensigtsmæssigt, at sådanne særregler fortsat blev placeret i særlige love.

Jeg kan i den forbindelse henvise til bemærkningerne til forslaget til militær straffelov, der trådte i kraft den 1. april 1974, og i øvrigt kan jeg oplyse, at forslaget til militær straffelov blev vedtaget enstemmigt den 12. april 1973.

Overalt, hvor samfundet etablerer et særligt pligtforhold for enkelte grupper af personer, regulerer man forholdet ved lov. Jeg kan nævne næringsloven, beværterloven og sømandsloven. Det er derfor også naturligt, at vi har love, der specielt behandler spørgsmål, som vedrører forsvaret, herunder den militære straffe- og retsplejelovgivning.

Naturligvis kunne man lade de særlige straffebestemmelser, der vedrører den militære tjeneste, indgå som et særligt kapitel i den borgerlige straffelov, men som nævnt har man af praktiske og lovtekniske grunde ikke hidtil fundet det hensigtsmæssigt at optage sådanne særregler i en lov, hvis øvrige bestemmelser gælder for hele samfundet.

Man kan så stille spørgsmålet, hvorfor de særlige militære straffebestemmelser skal opretholdes også i fredstid. Jeg vil pege på, at allerede den omstændighed, at det danske forsvar i henhold til grundloven hviler på den almindelige værnepligt, nødvendiggør bestemmelser, der sikrer, at denne pligt efterkommes, og ud fra en lighedsgrundsætning har der altid været lagt vægt på, at samme strafferegler bør gælde for alt militært personel.

Hertil kommer, at den militære tjenestes særlige karakter, herunder hensynet til opret-